

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
HRVATSKI STUDIJI
ODJEL ZA KROATOLOGIJU

ZVONIMIR MIKULIĆ

EROTIZAM U STARIJIM HRVATSKIM TEKSTOVIMA
ZAVRŠNI RAD

Mentor: doc. dr. sc. Viktorija Franić Tomić

Zagreb, 2017.

Sadržaj

1. Uvod	3.
2. Teorija erotizma u književnosti	4.
3. Erotizam kroz mitologiju u Marulićevim epigramima	6.
4. Erotizam u djelima Nikole Nalješkovića	10.
5. Erotizam u pjesništvu F. K. Frankopana	13.
6. Zaključak	16.

Uvod

U ovome radu analizirat će se erotski tekstovi trojice hrvatskih književnika iz starijih razdoblja. Marko Marulić Splitsanin i Dubrovčanin Nikola Nalješković prvaci su, među našim piscima, u tekstovima slobodne tjelesnosti. Otprilike stoljeće kasnije, pojavljuje se i hrvatski velikaš i pjesnik sa sjevera Fran Krsto Frankopan sa svojim lascivnim stihovima toliko netipičnim za konzervativno i pobožno razdoblje baroka. Unatoč različitim razdobljima djelovanja, svoju erotsku poeziju svaki od pisaca pokušava prikriti dvosmislenošću i mitološkim motivima, ali čar je njihovih tekstova upravo u tome što spuštaju poganska božanska i polubožanska bića na zemlju pridajući im tjelesnost čulniju negoli što je ljudska. Zbog toga ovi autori, u hrvatskoj književnosti, postaju pioniri približavanja čovjeka prirodi i tijelu koje mu je u srednjemu vijeku bilo nepravedno oduzeto te primjereno samo u narodnom pjesništvu.

Teorija erotizma u književnosti

Svrha je erotske književnosti da približi tijelo i jezik. Premda treba odbaciti teoriju prema kojoj je erotska književnost kraći put do tijela, može se prihvatiti pretpostavka kako ona prenosi istinu o tijelu. Jer, pojam je erotike zapravo pojam estetike. Estetika se u književnosti služi jezikom da uzdigne ljepotu koja će joj na kraju neizbježno izmaknuti. Prema francuskom piscu Batailleu osnovni je zakon jezika nepostojanje stvari u sferi riječi¹. Isti zakon tako vrijedi i u književnom erotizmu, pošto želja istaknuta riječima iskoristi sav prostor u tekstu, tako u njemu nema mjesta za ispunjenje te iste želje. Prema tome, erotizam je umijeće o erotskim jezicima, kao što je estetika nauka o formama umjetničkih djela².

Erotska književnost je, u svom današnjem poimanju, nastala u razdoblju rane renesanse. Njezin lirski oblik svoje porijeklo vuče još iz antike, iz epitalamija, raskalašene svadbene pjesme pjevane u slavlje razdjevičenja koji je služio kao poticaj novom paru u prvoj bračnoj noći. U većemu je dijelu srednjega vijeka pod utjecajem Crkve i nekih heretičkih pokreta u društvu propagirana čednost i moralnost koja se najbolje očituje u trubadurskom pjevanju prepunom kurtoazne i duhovne ljubavi, a u takvoj poeziji ničemu tjelesnome nije bilo mjesta. Tijekom trinaestog je stoljeća građansko društvo reagiralo na tu pretjerano čistu poeziju svojim realističkim pričama u stihovima u kojima se isticalo slavljenje tijela i poroka, a u nadolazećem razdoblju će senzualnost riječi prihvatiti kako niži, tako i viši društveni slojevi, pa čak i franački dvor. Da bi od običnog trenda postale dio kulture te su pikantne stihovane crtice morale preuzeti neki oblik, a najlakše je bilo uzeti formu onoga što su dotad izrugivale. Tako nepristojni stihovi postaju veći petrarkizam od petrarkizma da ih švicarski esejist Rougemont naziva obrnutim petrarkizmom jer kao što je trubadurska poezija stvarala metaforu apsolutne čednosti, tako i poezija renesanse stvara često metaforu apsolutne tjelesnosti³. Time realizam spolnosti nanovo postaje irealizam u srednjem vijeku gdje su stihovi koji su trebali predstavljati stvarnost u tolikoj mjeri stilizirani da je zamjenjuju snom o ljepšem životu. Ponovno se stvara jedan ideal, a to je ideal nečednosti.

Funkcija je erotske književnosti estetika te je upravo u tome granica, koliko god ona bila tanka, štoviše nejasna i nevidljiva, između erotike i pornografije. Erotizmu je funkcija, kao i esteticu, izazivanje intelektualnog zadovoljstva, nasuprot pornografiji, kojoj je funkcija izazivanje isključivo fizičkog zadovoljstva. Potonja teži što bržem tjelesnom iscrpljivanju, a

¹ Čolović, Ivan, 1990., Erotizam i književnost, Beograd, Narodna knjiga, 91

² Komnenić, Milan, 1982., Goropadni eros, Beograd, Prosveta, 321

³ Kiš, Danilo, 1985., Bordel muza, Beograd, Prosveta, 13

prethodne dvije odlaganju zadovoljstva. Pornografija u književnosti proizlazi iz erotizma koji pak proizlazi iz estetike, putanja je to koja od čisto intelektualnoga preko intelektualno-fizičkoga ide do čisto fizičkoga svojstva riječi⁴. Te tri funkcije, međutim, ovise od društvenih normi, jedino društvo u kojemu se pojavljuju estetika, erotika i pornografija odlučuje koliko te pojave podliježu njegovim sankcijama. Zaključak je da što se neko društvo više zatvara u svoje norme to su jasnije i granice među trima funkcijama i obrnuto.

Upravo je na estetičkoj osnovi erotska književnost kroz povijest bila osporavana. Puko moraliziranje nikada nije bilo dovoljno da pokopa erotizam pred javnošću pa je kritika uvela pojam nečitljivosti. Mnogi su kritičari govorili tako o jednoličnosti i dosadi koja prožima djela erotske tematike, a neki su išli toliko daleko tvrdeći da su im se od razvučenosti opisa i ponavljanja scena čak oči sklapale, a knjiga ispadala iz ruku. Takve su kritike pornografske pisce nagnale da među sobom stvore svojevrсни prešutni estetski pakt i svoja djela podignu na višu razinu književnosti koristeći eufemizme i metafore. No, višoj razini unatoč, erotski pisci odbijaju biti bezopasni pisci, kako se jednom prilikom izrazio Georges Bataille te stvaraju vlastitu koncepciju književnosti koja se ne brani od optužbi moralista već preuzima ulogu pomicalje moralnih granica i ispitivača mjere koju prihvaća samo društvo⁵. Time ona postaje književnost prijestupa čije će načine djelovanja preuzeti i moderna književnost dvadesetog stoljeća.

⁴ Komnenić, Milan, 1982., Goropadni eros, Beograd, Prosveta, 351

⁵ Čolović, Ivan, 1990., Erotizam i književnost, Beograd, Narodna knjiga, 207

Erotizam kroz mitologiju u Marulićevim epigramima

Glasgowski stihovi Marka Marulića neslužbeni je naziv zbirke epigrama koju sam Marulić vjerojatno nikada nije htio objaviti. Epigrami naslovljeni *Marci Maruli eiusdem Epigrammata* dopisani su sadržaj njegovog proznog djela *In priscorum epigrammata commentarius* čiji se pisar ne zna. Taj je Marulićev epigrafski ogled prvi put istražen 1995. godine, a pronađen je u Sveučilišnoj knjižnici u Glasgowu pod signaturom U. 8. 2. Taj je kodeks prvi put spomenut 1873. u Zborniku Latinskih natpisa (*Corpus inscriptionum Latinorum*) u bilješci poznatog njemačkog povjesničara Theodora Mommsena kojemu knjižnica nije omogućila uvid u rukopis.

Zanimljiv je put kodeksa sve do Škotske od mjesta nastajanja koje je nesumnjivo Marulićev rodni Split na što poglavito ukazuje naglašavanje imena grada Splita i katedrale svetoga Dujma na marginama rukopisa. Pisar i naručitelj kodeksa vjerojatno će zauvijek ostati nepoznati, međutim u rukopisu postoje podatci o prvih nekoliko vlasnika. Prvi vlasnici i korisnici mogli su biti članovi splitske patricijske obitelji Papalić o čemu u samom rukopisu postoje mnoge indicije, ipak o tome nema dokaza, a imenom i prezimenom kao posjednik kodeksa prvi se spominje *Joannes Franciscus Bernardus Geneuensis*. Iz njegovih je ruku prešao u posjed *Ioannesa a Castola*, darovateljeva prijatelja, da bi nakon njegove smrti kodeks, posredstvom udovice, završio kod čovjeka pod latiniziranim imenom *Dionysius Perrotus*. Tako popis daroprimaca prestaje početnom godinom sedamnaestoga stoljeća, ali oko stoljeće i pol poslije vlasnikom postaje škotski kolekcionar i anatom *William Hunter* koji je umro u drugoj polovici osamnaestog stoljeća. Kodeks je zatim postao dijelom zbirke Sveučilišne knjižnice u Glasgowu gdje stoji pod signaturom U.8.2. te je struci poznat i kao *Hunter 334*.

Kodeks nije datiran, no prema jednome od epigrama posvećenom papi Klementu VII. može se zaključiti kako je morao biti dovršen između 18. studenog 1523. kada je Klement ustoličen i 5. siječnja 1524., odnosno, Marulićeve smrti. Sadrži 136 listova koji su uvezani u korice od bukovine presvučene grimiznom kožom, a koje se zatvaraju zlatnim kopčama. Dva lista od pergamene i ostali od papira dimenzija su 144x101 milimetar, a svaki obuhvaća dvadeset i šest redaka. Prozno djelo o epigrafiji *In priscorum epigrammata commentarius* zauzima tri četvrtine kodeksa, a nakon početnih kazala i bilješke o autoru te posvete i invokacije, tj., zaziva Blažene Djevice, dolazi zbirka stihova pod naslovom *Marci Maruli eiusdem Epigrammata* na čak dvadeset listova. Razlog zbog kojega se zbirka epigrama nalazi u sklopu

epigrafskog traktata ostaje nepoznat, međutim, velika je vjerojatnost kako je kod pisara došlo do poistovjećivanja latinskih naziva antičkih spomeničkih natpisa epigrafa i pjesničke forme epigrama.

Zbirka epigrama složena je vrlo neobično, pjesme ne prate nikakav redosljed, a nisu niti tematski povezane, zapravo, nisu niti svi epigrami zaista epigrami. Ukupno 141 pjesma sadrži 738 elegijskih distisih, uz neke iznimke. Neki epigrami evociraju povijesne događaje, neki povijesne osobe dok se neki bave likovima iz Ovidijevih Metarmofosa. Ono što, međutim, najviše zaokuplja poklonike i istraživače Marulova lika i djela jesu ljubavni stihovi kojih se kao potpisnik upravo u škotskom rukopisu prvi put pojavljuje. Takvi su stihovi upravo nevjerojatni iz pera pisca *Institutija. De institutionis bene vivendi per exempla sanctorum* moralistički je spis i zbirka hagiografija na latinskom jeziku, jedno je to od najviše tiskanih i najprevođenijih djela srednjovjekovne književnosti uopće te je, između ostalih, odredilo sliku Marka Marulića kao pobožnoga i moralističkog pisca. Tek pronalaskom *glasgowskih stihova* potvrdu dobivaju tvrdnje Marulova biografa i suvremenika Franje Božičevića koji svjedoči o njegovoj raskalašenoj mladosti. Treba napomenuti kako nijedan, zapravo, stih Marulićevih epigrama nije izrazito sraman s obzirom na stoljeće u kojemu je napisan, ipak, sam je njihov autor u nekom dijelu svoga života, kojega ni Božičević nije uspio točno odrediti, postao mnogo skrupulozniji od svojih suvremenika.

Najzanimljiviji, ujedno i najraskalašeniji i najnevjerojatniji je posljednji epigram u zbirci, epigram numeriran kao 141., a naslovljen kao posveta, *Prijapu*. Prijap je grčko božanstvo plodnosti, zaštitnik tjelesne ljubavi koji je bio štovan na gotovo cijelome Mediteranu. Sin Afrodite i Dioniza bio je prikazivan s karikaturalno velikim falusom, a takvi su kipovi postavljeni na polja te vrtove i voćnjake u zaštitu usjeva. Pretpostavlja se da je Marulić uzore svom epigramu pronašao u Priapeai, zbirci opscenih latinskih epigrama pisanih negdje početkom nove ere. Marulićeva pjesma *Prijapu* sastavljena je od dva distiha, u prvome se pjesnik obraća božanstvu plodnosti pitanjem na koje mu Prijap odgovara u drugom distihu.

Reci, Prijape bludni, u kojem stanuješ kraju

Sad kad se pronijela vijest da si napustio vrt

„Dva su brijega, a između njih je smradna dolina

Usred doline te sada sam našao dom.“

U ovome se epigramu Prijap, međutim, ne pojavljuje samo kao adresat bez ovlasti, već kao dijaloški partner koji mjerodavno može odgovoriti na pitanje o mijenama spolnih navika⁶.

Epigram pod rednim brojem 68 ima podugačak naslov koji je gotovo duži i od samog epigrama. *Pretova kći Mera, koju je Jupiter obljubio, a Dijana ubila* gotovo da objašnjava o čemu je u pjesmi riječ. Mera je, u grčkoj mitologiji, bila kći argivskog kralja Preta i Atremidina tj., Dijanina pratilja koju je Zeus (Jupiter) obljubio te je ona s njime zatrudnjela i rodila mu sina. Artemida je, to doznajući, Meru ubila u napadu bijesa. Epigram opisuje taj mitski događaj s komično-erotskim prizvukom.

Cintijo, zašto luk na Pretovu napinješ kćerku?

Smiluj se! Na nju je već Jupiter napeo svoj!

Marulić se u prvom redu podrugljivo obraća božici lova Artemidi njezinim čestim atributom Cintia, zamolvši je da udijeli milost Meri prema kojoj niti Zeus nije bio milostiv. Pjesnik ovdje koristi opscenu igru riječima u latinskom tekstu govoreći da je Zeusovo oružje telum. Telum, teli, neutrum na latinskom je koplje ili mač, a ta je riječ često služila kao metafora za muške genitalije⁷.

Predzadnji epigram, 140., *Ija pretvorena u kravu*, svoju lascivnost u potpunosti skriva iza mitologije.

Jupitre, ako ti ljubav za Ijom žeže nutrinu,

Uzmi već iskušan lik, kakav Europa ti zna.

Marulić u stilu suasorie, antičke retoričke vježbe, Zeusu daje ponešto bezobrazan prijedlog kako da utaži svoju požudu za Ijom, prelijepom djevojkom u koju se jednom već bio zaljubio, ali ju je, zbog ljubomorne Here, morao pretvoriti u kravu. Pjesnik se vrhovnom božanstvu obraća govoreći mu kako je to već jednom učinio kada je Europu, feničku princezu, zaveo i oteo u liku bika.

Trideset i sedmi epigram zanimljiv je zbog mogućnosti da govori o stvarnom događaju iz Marulova ljubavnog života. Pisan je u prvom licu i u pretposljednem stihu jasno izražava pjesnikovu ljubomoru što neki Peša miluje vrat i ruke njegove drage. Peša je, naravno, pijan,

⁶ Marulić, Marko, 1999., *Glasgowski stihovi*, Zagreb, Matica Hrvatska, 260

⁷ Marulić, Marko, 1999., *Glasgowski stihovi*, Zagreb, Matica Hrvatska, 179

što Marulić otkriva u naslovu, ali i u posljednjem stihu nazvavši ga Bakhom, a lik što ga predstavlja pjesnik pomalo je patetičan kada, također u posljednjem stihu prijeti da će se zbog svega odreći Amora.

Peša pred očima svijeta na moju se djevojku čitav

Svalio, pijan ko čep, gubeći nad sobom vlast.

Bezbržišan javno je stao ramena joj dirati nježna,

Rukom poludjelom njen prebjeli grliti vrat.

Jadan sam: činio on je što sam bih učinio rado.

Smije li Bakho to - Amore, sretan ti put!

Pjesma u prvom licu i domaće ime antagonista ipak ne može biti nepobitan dokaz autentičnog doživljaja pjesnika, međutim, može dati uvid u Marulićevo izvanredno poznavanje rimske ljubavne elegije.

Erotizam u djelima Nikole Nalješkovića

Nikola Nalješković predstavlja svojevrsno sjeme razdora u hrvatskoj književnoj povijesti. Iako se svi teoretičari slažu da je svoj pjesnički opus razvijao u sjeni svojih suvremenika, velikih dubrovačkih pjesnika i komediografa, Marina Držića poglavito, ima onih koji ističu njegovu ulogu u pomicanju granica slobode lirskoga izričaja na našim područjima. Zbog njegova petrarkistički ukalupljenog lika i djela Slobodan Prosperov Novak naziva ga *pripitomljenim pučaninom*,⁸ a Dubravko Jelčić na tragu starijih interpretatora govori o proturječju u Nalješkovićevu djelu gdje nalazi *bogobojaznu smirenost*, ali i *suviše slobodne i razuzdane stihove*. Lirski opus Nikole Nalješkovića obuhvaća ljubavnu i duhovnu liriku te nadgrobnice i maskerate, a njegovi dramski tekstovi tradicionalno se nazivaju komedijama iako su to zapravo pastirske igre i farse. Za života, ništa od navedenog, nije objavio. Njegovi su uzori, osim Petrarce samoga, i pripadnici druge generacije talijanskih petrarkista Bembo, di Costanzo i Tansillo, ali i neki stariji hrvatski poput Džore Držića. Svoja je djela Nalješković pisao štokavskim književnim jezikom, ali se u tekstu može pronaći i nemali broj takozvanih pjesničkih čakavizama, međutim, s tvrdnjama o jeziku korištenom u djelu treba biti pažljiv zbog nepostojanja autografa. U svom kapitalnom djelu *Pjesni ljuvene*, tipičnom petrarkističkom kanconijeru, Nalješković koristi uobičajene motive za takav tip pjesništva, stih mu je, također, dvanaesterac uobičajen u hrvatskoj renesansnoj poeziji. Ljubavnim pjesmama usprkos, Nalješkovićeve drame smatraju se njegovim najvećim književnim uspjehom. Točan datum nastanka njegovih drama nije poznat. Milan Rešetar, međutim, smatra da je Nalješković prvi u Dubrovniku predstavio građanske drame iako ih ocjenjuje slabijim od Držićevih. Tako su Nalješkovićeve stihovane drame direktno prethodile Držićevim dramama, a najzanimljivija je zbog svoje komične ljubavne radnje prva pastorala naslovljena *Komedija I*.

Komedija prva, zapravo, prva pastorala Nalješkovićeva je najdulje dramsko djelo, a u njoj koristi i autocitatnost, naime Radat u nekim dijelovima svoga teksta izgovara stihove 15., 105. i 130. pjesme kanconijera koje se, bez većih preinaka savršeno uklapaju u dramski tekst. Njezina radnja bazira se na nesretnoj ljubavi između pastira i vile. Pastir Radat zaljubi se u vilu, no ona ga uporno odbija i time iskušava snagu njegove ljubavi prema njoj. Od patnje i neutažene čežnje savjetima ga pokušavaju oraspoložiti njegov prijatelj Ljubmir i Starica koja je, zapravo, vještica. Njihovi pokušaji da pomognu Radatu su bezuspješni, pa on iz očaja

⁸ Nalješković, Nikola, 2005., Književna djela, Zagreb, Matica Hrvatska, 12

počini samoubojstvo, ali pastorala, kao i svaka, ipak završava sretno, pjesmom i plesom jer vile travama ožive Radata. Ono smiješno u pastorali su dijalozi mitskih bića sa slikovitim seljacima, pogotovo oni u kojima sudjeluje Starica koja lascivnim i dvosmislenim govorom savjetuje Radata.

...

Trijebi je, neka znaš, kad dođeš u taj lug,

jedan štap da imaš debeo, tvrd i dug.

Naprijed ga trijebi je da nosiš kako slijep,

Pun'jestar er nije ni vrata, neg procijep,

Kako sve u spile u kojih najdraže

Sve stvari tej vile shranjuju i drže.

...

Maskerate, odnosno, pokladne prigodnice, pjesme se lirsko-dramskog žanra popularne u renesansi, izvodile su se za poklada kada je kazališna sezona, zapravo, i počinjala te odražavaju karnevalsko raspoloženje. U takvom je lirskom obliku Nalješković mogao slobodnije aludirati na seksualnu aktivnost prethodno zatomljenanu u njegovom ljubavnom kanconijeru. Svih dvanaest *Pjesni od maskerate* tvore jedan ciklus pjesama pisanih osmercem, uz iznimku druge i treće koje su pisane dvanaestercem, s istom temom ljubavnog odnosa između muškarca i žene. Osim teme, zajedničko je svim maskeratama govor iz muške perspektive upućen ženi. Najslobodnija od Nalješkovićevih maskerata u ciklusu je četvrta, točnije, kako je naslovljena 4. Tu se pjesnik, kako je običaj u maskerati, obraća ženama općenito, savjetujući ih, gotovo u stilu biblijske poslanice, kako da milosrdem steknu duševni mir. Napokon, pjesnik, nakon sedam kitica nabranjanja djela milosrđa u osmoj daje jedva dvosmisleni naznaku svoje prvotne namjere:

Blago vam, jer duše vaše

lasno mogu pokoj steći

jednom krincom vruće kaše,

a vi na odru ležeći.

Zatim, u devetoj i desetoj kitici, iako dvosmislen, pjesnik više nimalo ne okoliša, nego jasno poručuje gospođama:

Nevoljni smo zbogari,

sad možete raj dobiti,

udjeliv nam one stvari

ke vam neće manje biti.

Zatoj veće ne krsmajte

kad se raj steć lasno more,

nevoljnijeh nas ugledajte,

neće ni vam biti gore.

Erotizam u pjesništvu Frana Krste Frankopana

Hrvatska književnopovijesna znanost ističe Frana Krstu Frankopana najvećom proturječnošću hrvatskog baroka, ali ga, ni do dana današnjeg, nitko u tom neskladu nije nadmašio. Urotnik Frankopan velika je povijesna ličnost, a o njegovom se književnom radu do kraja devetnaestog stoljeća gotovo ništa nije znalo. Pronašao ga je Franjo Rački u dvorskom arhivu u Beču gdje se, nakon pogubljenja Petra Zrinskog i Frana Krste Frankopana 1671., nalazila njihova ostavština iz zatočeničkih dana. Većinom se radilo o pjesmama koje je pomoćnik Račkog u tom otkriću, Ivan Kostrenčić i objavio na dvjestotu godišnjicu Frankopanove smrti. Zanimljivo je da, iako su gotovo sve Frankopanove pjesme napisane u zatvoru i to pred smrtnu kaznu, one nisu depresivnoga karaktera, već su, uz one pobožne, šaljive i vesele, a neke čak i lascivne. Njegove *Zganke za vrime skratiti* bile su svojevrsni vicevi onoga doba, pošalice, a kapitalno mu djelo, *Gartlic za čas kratiti*, zbirka pjesama od koji su neke nastale i prije zatočeništva. Glavni mu je pjesnički uzor slabo poznati talijanski pjesnik Leopold Wilhelm Crescente, a jezik je njegovih pjesama hibrid svih triju narječja hrvatskog jezika karakterističan za Ozaljski književni krug kojemu je Frankopan i pripadao. Vatroslav Jagić Frankopanove pjesme baš i ne cijeni, dapače, smatra da on i nije rođeni pjesnik, nego su ga, kako iščitava iz jednoga od dva predgovora *Gartlicu*, životne prilike učinile pjesnikom⁹. Usprkos radikalnoj ocjeni teoretičara, istaknuti treba pjesme, iz zbirki *Gartlic za čas kratiti* i *Zganke za vrime skratiti*, koje odišu slobodom izričaja netipičnom za moralizatorski barok.

Jedna od razuzdanijih pjesama iz *Gartlica* je pjesma *Pop snahu pozdravlja, ona vred se javlja*, pisana dvanaestercem, sadrži dvadeset i osam stihova. Pjesnik govori o svećeniku koji na konju prolazi kraj nekog sela te na izvoru jednog potoka nalazi ženu koja pere rublje, a taj je događaj opisan u prve tri kitice. Uvod je to u nimalo pristojan dijalog između svećenika i žene koji počinje u četvrtoj kitici. Svećenik, za tu, njemu nepoznatu, ženu ima nepristojnu ponudu koju pjesnik izražava dvosmislenim govorom, a žena mu odgovara na odriješit i, također, nimalo pristojan način, što se najbolje očituje u zadnje dvije kitice.

...

„*Prosim ada, draga, nemoj zakratiti*

ob ognivo tvoje ogajn izkrišiti,

⁹ Frankopan, Fran Krsto, 1999., Djela, Zagreb, Matica Hrvatska, 31

*kaj nažgati morem tu moju svičicu,
ar ni vidit puta u tvoju zadnicu? “*

*Snaha vred skočila, halju zagernula
ter na diku popu strašno zaperdnula:
„Ovo ti, moj pope, vuglen i iskricu,
nažgi s tvojim nosom potribnu svičicu. “*

U zbirci *Zganke za vreme skratiti* nalazi se stotinu i tri pjesme, tj., zganke što označava stihovane zagonetke. Neke su od njih vrlo dvosmislene, iako je njihovo pravo značenje često objašnjeno u naslovu, poput sedme zganke po redu, naslovljene jednostavno *Češal*. Zbog naslova je jasno da se radi o češlju, no iz samih stihova to se teško može zaključiti i još teže oduprijeti dojamu da je pjesma zapravo metafora.

*Vsi me ljube rad moje tverdosti,
ženam dajem vnoge nasladnosti,
gdi ih največ navadno serbiti,
špicom mojom znaju si ugoditi.*

Još veće čuđenje izaziva 74. zagonetka kada se odgonetne njezino rješenje. Perstenca igra govori o viteškoj igri u kojoj je cilj kopljem pogoditi perstenac. Igra slična slavnijoj Sinjskoj alci, od nje je starija i trčala se u Istri u Frankopanovo vrijeme. Slično kao i u sedmoj pjesmi, pitanje zagonetke postavljeno dvosmisleno te može imati pravi i metaforički odgovor.

*Draga, raširi, med golo primi,
kaj je bilo moje, bit će sada tvoje.*

...

Uz dvije pjesničke zbirke, među Frankopanovom ostavštinom nalazi se još pet pjesama na talijanskom jeziku. Odabir jezika ne treba čuditi s obzirom na Frankopanovo školovanje u Italiji, ali i njegovu duboku povezanost sa zemljom njegovih predaka o čemu svjedoči čak i njegov krvnik, kralj Leopold I. koji ga naziva Croato romanizzato¹⁰. Pjesme je preveo pjesnik i prevoditelj Mate Maras, a sve su ljubavne tematike. Najzanimljivija je pjesma pod nazivom *Imam, gospe, jedan darak*, ona sadrži čak deset katrena koji se vežu obgrljenom rimom. Čitava je pjesma komična lascivna metafora kojom pjesnik gospođama hvalisavo predstavlja dar koji im je namijenio.

...

*Za njeg mare cure stare;
od njega im toplo bude,
njim se liječe boljke hude.
Uh, kako godi, a ne škodi.*

*Nek mi veli koja želi;
gladite ga rukom stalno,
duševno je i moralno.
Uh, kako godi, a ne škodi.*

¹⁰ Frankopan, Fran Krsto, 1999., Djela, Zagreb, Matica Hrvatska, 24

Zaključak

Marulićevim, Nalješkovićevim i Frankopanovim pjesništvom u hrvatsku se književnost uvodi erotizam u obliku komično erotske poezije. Marulićevi su epigrami, prije ponovnog otkrića i objavljivanja tek krajem dvadesetog stoljeća, bili poznati relativno malom broju ljudi, no Nalješkovićeve pastore i maskerate bile su u Dubrovniku izvođene pred pukom i time, izvan narodnog pjesništva, prva poznata djela lascivnijeg karaktera na našem području. Iako su sva trojica pripadnici drugih književnopovijesnih razdoblja, zajedničko im je prvenstvo u slobodnijem izražavanju u svom vremenu. Među njima je Fran Krsto Frankopan imao najteži posao, Marulić i Nalješković su se u razdoblju humanizma i renesanse imali pravo usredotočiti na čovjeka i njegovu tjelesnost, ali upravo Frankopanovu hrabrost treba pohvaliti zbog razuzdanosti njegovih stihova u vremenu katoličke obnove. Unatoč proteklom vremenu, tri su pjesnika i danas zanimljiva u kontekstu erotske književnosti koja je žanrom postala tek u devetnaestom stoljeću.

Popis literature:

Čolović, Ivan, 1990., Erotizam i književnost, Beograd, Narodna knjiga

Komnenić, Milan, 1982., Goropadni eros, Beograd, Prosveta

Bataille, Georges, 1972., Erotizam, Suze erosove, Beograd, Vuk Karadžić

Kiš, Danilo, 1985., Bordel muza, Beograd, Prosveta

Marulić, Marko, 1999., Glasgowski stihovi, Zagreb, Matica Hrvatska

Nalješković, Nikola, 2005., Književna djela, Zagreb, Matica Hrvatska

Frankopan, Fran Krsto, 1999., Djela, Zagreb, Matica Hrvatska